

Mezinárodní bezpečnostní režimy

NPT, zákaz chemických zbraní a režim kontroly konvenčních ozbrojených sil v Evropě

Obsah prezentace

- Co je režim?
 - Příklady mezinárodních bezpečnostních režimů.
 - Mezinárodní režim nešíření jaderných zbraní.
 - Mezinárodní režim zakazující chemické zbraně.
 - Režim kontroly konvenčních ozbrojených sil v Evropě.
 - Závěr.
 - Seznam literatury.
-

Krasnerova definice mezinárodního režimu

- Studium MR se formovalo od 70. let 20. století, je spojeno s teorií vzájemné závislosti.
- Klasická definice (Stephen Krasnera):
 - Implicitní nebo explicitní principy, normy, pravidla a rozhodovací procesy, v jejichž rámci se sbližují očekávání aktérů v určité oblasti.
 - Za principy považuje názory na fakta, příčiny a spravedlnost.
 - Za normy práva a povinnosti, které definují standardní chování členů
 - Za pravidla příkazy a zákazy k jednání
 - Za rozhodovací proces směrodatná opatření

Keohane, Nye a mezinárodní režim

- ▶ Keohane a Nye definovali MR jako „soubor regulačních uspořádání, která zahrnují systém pravidel, norem a procedur, které regulují chování členů a kontrolují jeho vliv“
- ▶ Existence režimu je často vázaná na existenci multilaterální dohody
 - Např. Všeobecná dohoda o clech a obchodu (GATT), Smlouva o nešíření jaderných zbraní
- ▶ Součástí režimu ale mohou být další mezinárodní instituce, např. mezinárodní organizace
- ▶ Zároveň režim může fungovat na neformální bázi
- ▶ Příklady:
 - bezpečnostní režimy – režimy kontroly zbrojení
 - ekonomické režimy – GATT, zóny volného obchodu
 - environmentální režimy – ochrana ozónové vrstvy

Příklady mezinárodních bezpečnostních režimů

- ▶ Kolektivní bezpečnost
- ▶ Bezpečnostní společenství (security community)
- ▶ Zóny bez jaderných zbraní
- ▶ Režim eliminující pozemní miny
- ▶ Režim zakazující biologické zbraně
- ▶ Režimu o kontrole raketových technologií MTCR (Missile Technology Control Regime) – 1987
- ▶ Režim nešíření jaderných zbraní
- ▶ Režim zakazující chemické zbraně
- ▶ Režim regulace konvenčních ozbrojených sil v Evropě

Kontrola zbrojení

Kontrola zbrojení - významné téma BP západoevropských států. V období studené války - společně s koncepcí zadržování, (containment) a odstrašování (deterrence) šlo jeden z nástrojů zajišťování bezpečnosti Západu.

V období studené války se rozvíjí výzkum kontroly zbrojení. V praktické politice byl položen důraz na zajištění kontroly a omezení zbrojení v oblasti ZHN.

Zájem i při výzkumu. Problematice konvenčních zbraní byla věnována menší pozornost.

Cílem kontroly zbrojení je zajištění bezpečnosti a strategické stability na co nejnížší úrovni zbrojních potenciálů.

V neposlední řadě kontrola zbrojení posiluje transparentnost ve zbrojní oblasti a důvěru mezi státy.

Omezení zbrojení 1. spoří finanční prostředky a umožňuje je realokovat jinam a 2. může omezit hrůzy války vyloučením nadměrně zraňujících zbraňových systémů.

Obecně selhání regulace je více než úspěchů. Nepřeceňovat význam kontroly zbrojení.

Raymond Aron: „zbraně vyvolávají permanentní riziko, ne permanentní válku. Jsou to lidé, ne zbraně, kdo začíná války.“

Mezinárodní režim nešíření jaderných zbraní

- hlavním cílem je zabránit šíření jaderných zbraní
 - Aby ty státy, které nevlastní jaderné zbraně, ji ne získaly
 - ✦ Dnes obavy ze států jako Írán a KLDR – nestabilita v regionu, obavy ze spirály zbrojení
 - Aby se jaderné technologie a zbraně nedostaly do rukou teroristických skupin
- Režim je složený z několika vzájemně provázaných mezinárodních smluv
- Jeho součástí je i mezinárodní organizace (MAAE)
- Tvoří ho i různé neformální závazky států

Charakter režimu

Základem je **Smlouva o nešíření jaderných zbraní z roku 1968 (v platnost 1970)**

Dále ho tvoří další smlouvy:

- **1963 Smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek** (vesmír, atmosféra, pod vodou, ale umožňuje zkoušky v podzemí)
- **1971 Smlouva o zákazu rozmístování jaderných zbraní a jiných ZHN na mořském dně.**
- **Smlouvy, které zřídily bezjaderné zóny** (Latinská Amerika, Antarktida, Afrika, jihovýchodní Asie, Střední Asie, Mongolsko, jižní část Tichého oceánu)
- **Úmluvy o kontrole exportu a dodavatelů** (např. Zanggerův výbor nebo Skupina jaderných dodavatelů)

Vznik režimu

- Mezinárodní situace po 2. světové válce

USA získaly atomovou zbraň v r. 1945, v r. 1949 ji získal SSSR a na počátku 50. let Velká Británie

- **V r. 1953 americký prezident Eisenhower navrhl na půdě OSN vznik Mezinárodní agentury pro atomovou energii,**
 - Podpora rozvoje civilních jaderných programů, zabránit zneužití jaderné energie pro válečné účely.
 - MAAE byla založena v r. 1957 a začala fungovat od r. 1958

Postoje USA a SSSR

- Jednání mezi USA a SSSR o jaderném odzbrojení s cílem zastavit závody ve zbrojení
 - Výsledkem byl vznik první bezjaderné zóny v Antarktidě v r. 1959
 - Dalším výsledkem bylo uzavření Dohody o zákazu zkoušek jaderných zbraní v atmosféře, kosmickém prostoru a pod vodou (= Smlouva o částečném zákazu jaderných zkoušek , PTBT) z r. 1963
 - ✦ Neschopnost dosáhnout dohody o všeobecném zákazu jaderných zkoušek

NPT Treaty

- Samotná jednání o Smlouvě o nešíření jaderných zbraní probíhala v letech 1965–1968 pod záštitou OSN
- Impulsy: Francie v r. 1960 provedla jaderné zkoušky, Čína v r. 1964
- **Cílem bylo zabránit růstu počtu zemí, které vlastní jadernou zbraň. Dále se vyřešit otázky testů, výroby a rozmístění zbraní jadernými státy na území jiných států. Poskytnout záruky státům, které nevlastní jadernou zbraň, ze strany jaderných států.**
- **Smlouva byla uzavřena v r. 1968 (NPT) a vstoupila v platnost v r. 1970**
 - ✦ podepsalo a ratifikovala ji i bývalé ČSSR
 - ✦ Podepsána a ratifikována 189 státy, všichni stálí členové RB s JZ.
 - ✦ Smlouva nebyla podepsána Indií, Pákistánem a Izraelem. Všechny tyto státy přitom získaly jadernou zbraň.
 - ✦ V r. 2003 od Smlouvy odstoupila Severní Korea

Obsah Smlouvy o nešíření JZ

- zabránit šíření jaderných zbraní:
 - Jaderné státy nesmí předávat jiným státům jaderné zbraně nebo jiná jaderná výbušná zařízení
 - nejaderné státy se zavázaly nevyrábět ani jinak nezískávat jaderné zbraně
 - Nesmí docházet k exportu štěpných materiálů nejaderným státům – jakékoli převody se musí uskutečnit pod dohledem MAAE
 - Je možné rozvíjet jaderné programy pro mírové účely
- Kritika:
 - Zakonzervování mocenského status quo. Svět je rozdělený na státy, které vlastní jadernou zbraň, a ty, které ji nevlastní. Jaderné mocnosti nejsou nuceny k odzbrojení.

Role MAAE

- ▶ Mezinárodní agentura pro atomovou energii plní funkci dohledu
 - Signatáři Smlouvy uzavírají s MAAE bilaterální dohody
 - Tyto jí umožňují, aby MAAE prováděla inspekce v deklarovaných jaderných zařízeních v zemích nevlastnících jaderné zbraně a nevojenských zařízeních v zemích, které jaderné zbraně vlastní

Další dohody

- ▶ Dohoda o všeobecném zákazu jaderných zkoušek (**Comprehensive Test-Ban Treaty, CTBT**)
 - Podepsána v r. 1996 182 stáťů, ratifikovalo ji 157, i přes to smlouva nevstoupila v platnost
 - Nutnost ratifikace státy, které jsou uvedeny v příloze 2 k smluvnímu článku 14.
 - Jedná se o země: Indie, KLDR, Pákistán (nepodepsaly) a Čínu, Egypt, Írán, Izrael a USA (neratifikovaly)
 - Absolutní zákaz zkoušek jaderných zbraní.
 - Po vstupu v platnost nahradí Smlouvu o částečném zákazu jaderných zkoušek (PTBP z r. 1963)

Chemické zbraně a jejich regulace

1675 – Štrasburská dohoda (francouzsko-německá dohoda zakazující jakékoliv použití jedů);

1868 – St. Petěrburg (nepoužívání zbraní způsobujících zbytečné utrpení);

1874 – Bruselská konvence (zakazuje se použití jedovatých a otravných zbraní a použití zbraní, střel a látek, které by způsobily nadbytečné útrapy);

1899/1907 – Haagská mírová konference (o zákonech a obyčejích války, zákaz dusivých plynů);

Používání chemických zbraní mělo zpočátku ničující účinky v první světové válce, kdy prakticky neexistovala ochrana proti tomuto zcela novému způsobu boje.

1925 – Ženevský protokol (SN odsoudila užívat ve válce dusivých, otravných nebo podobných plynů a bakteriologických prostředků);

1972 – Konvence o biologických a toxinových zbraních;

V 80. letech 20. století se objevilo několik případů použití chemických zbraní proti civilistům v hustě osídlených oblastech a městech. **Irák – Irán – 80.léta.**

Mezinárodní režim zákazu chemických zbraní

Pokrok po konci studené války – základy položeny dříve – vznik mezinárodního bezpečnostního režimu zakazujícího chemické zbraně.

Organizace spojených národů vytvořila v roce 1979 tzv. Konferenci o odzbrojení, která působila v Ženevě jako jediné celosvětové jednací fórum mezinárodního společenství zabývající se problematikou odzbrojovacích dohod v oblasti chemických zbraní.

V roce 1992 činností této konference vznikla Úmluva o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení (Úmluva o zákazu chemických zbraní, CWC), která v Paříži 13. ledna 1993 byla otevřena k podpisu a vstoupila v platnost 29. dubna 1997.

1997 – vytvořena také mezinárodní Organizace pro zákaz chemických zbraní (OPCW) se sídlem v nizozemském městě Haagu.

Nejméně 70 000 tun otravných chemikálií.

Cílem organizace je zajistit dodržování této Úmluvy. Úmluvu přijala drtivá většina států světa, což dává naději, že se lidstvo chce a s velkou pravděpodobností dokáže zbavit této kategorie zbraní hromadného ničení.

OPCW

Organizace pro zákaz chemických zbraní (Organisation for the Prohibition of Chemicals Weapons, OPCW) je mezinárodní organizace se sídlem v nizozemském Haagu.

<https://www.opcw.org>

Vznik 1997 za účelem zajištění dodržování Úmluvy o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a jejich ničení (Convention on the Prohibition of the Development, Production, Stockpiling and Use of Chemical Weapons and on their Destruction, CWC).

https://www.sujb.cz/fileadmin/sujb/docs/zakaz-zbrani/Umluva_CW.pdf

Úmluva je prvním komplexním mechanismem, který směřuje k likvidaci celé jedné kategorie zbraní hromadného ničení a současně stanovuje opatření pro kontrolu plnění tohoto závazku.

Cíl: zcela vyloučit možnost použití chemických zbraní.

OPCW je samostatnou mezinárodní organizací, ale spolupracuje úzce s OSN, se kterou uzavřela v roce 2001 smlouvu o spolupráci. **Rozpočet cirká 80 mil euro, cirká 500 zaměstnanců, 192 členských států.**

Úmluvu nepodepsaly: Angola, Egypt, a Somálsko. Podepsaly a neratifikovaly: Izrael a Barma. Sýrie je členem od 2013 po tlaku a hrozbách Západu.

OPCW – úkoly

Úkoly OPCW

1. chemické odzbrojení – likvidace stávajících zásob chemických zbraní,
2. kontrola nešíření chemických zbraní prostřednictvím předkládání deklarací a notifikací jednotlivými smluvními státy a následnou verifikací deklarovaných údajů mezinárodními inspekčními týmy,
3. pomoc smluvním státům a ochrana proti případnému použití chemických zbraní,
4. mezinárodní spolupráce smluvních států v oblasti mírového využití chemického odvětví.

Česká republika (ČR) patří k zakládajícím členům OPCW. Úmluvu podepsala na Konferenci smluvních stran v Paříži, kde byla 13. ledna 1993 a ratifikovala ji 6. března 1996. Na činnosti OPCW se ČR aktivně účastní od samého začátku.

ČR se dlouhodobě podílí mj. na zlepšení kapacit Technického sekretariátu OPCW a smluvních států v oblasti ochrany a pomoci proti chemickým zbraním a na posílení regionální spolupráce národních orgánů zodpovědných za implementaci Úmluvy.

Národním orgánem zodpovědným za implementaci Úmluvy v ČR je Státní úřad pro jadernou bezpečnost.

V roce 2003 ČR poprvé poskytla finanční příspěvek 2 mil. Kč na likvidaci chemických zbraní v Ruské federaci (prostřednictvím spolupráce s Velkou Británií) a připojila se tak k ostatním donorským zemím pomáhajícím Ruské federaci s likvidací jejích chemických zbraní.

Výsledky Úmluvy

V době podpisu smlouvy bylo deklarováno téměř 72 000 tun chemických zbraní. V roce 2016 bylo dle OPWC likvidováno 98,5% deklarované množství těchto zbraní!

Od začátku platnosti Úmluvy, od dubna 1997 až do 28. února 2018, OPCW provedla 4 884 kontrol na území 81 smluvních států, včetně 2 226 kontrol míst spojených s chemickými zbraněmi.

2016 – 305 inspekcí – každý rok organizace poskytuje podrobnou zprávu o aktivitách.

Z 227 deklarováných míst inspekce navštívila 195 míst.

100 % deklarováných chemických zásob zbraní bylo inventarizováno a ověřeno a 100 % deklarováných chemických výrobních zařízení pro chemické zbraně bylo inaktivováno.

Všechna zařízení jsou v režimu přísného bezprecedentního ověřování, přičemž 62 ze 70 takovýchto zařízení bylo OPCW buď zničeno (43) nebo převedeno k mírovým účelům (19).

Celkem 13 států členských zemí notifikovalo takováto zařízení – Bosna a Hercegovina, Čína, Francie, Indie, Írán, Japonsko, Libye, Rusko, Srbsko, Velká Británie, Severní Irsko, USA a OPCW neuváděný stát.

Rusko a USA

USA vlastnily v době podpisu smlouvy 31 500 tun chemických zbraní – zlikvidovaly cirka 90%. USA s likvidací začaly už v 80. letech z vlastní iniciativy, od 1993 závazné – dokončení v 2023.

Rusko po přistoupení k mezinárodní úmluvě začalo likvidovat svůj chemický arzenál v roce 1996, díky čemuž se o rok později mohlo stát členem Organizace pro zákaz chemických zbraní (OPWC).
Rusko v OPWC od 1997.

Rusko – 44 000 tun – zlikvidovalo cirka 60% – ještě 2015 zaostává za plánem – dle OPWC.

Dle Ruska mezi 2002 a do roku 2015 bylo zlikvidováno 92 procent plánovaného množství pro etapu.

2017 – Rusko hlásí dokončení likvidace.

Zprvu program finančně podporovaly USA a Kanada, později už ho plně hradila ruská vláda. Moskva uvedla, že celkem bylo vynaloženo 316 miliard rublů (120 miliard korun).

Režim kontroly konvenčního zbrojení v Evropě

Součásti

Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě (dále jen S-KOS) je považována za klíčový prvek evropské bezpečnosti.

V platnost vstoupila 9. listopadu 1992. V současné době má 30 smluvních stran. **Rusko ji opustilo v roce 2015.**

Smlouva o otevřeném nebi (dále jen S-ON), a to prostřednictvím jejího verifikačního a inspekčního mechanismu, a Vídeňského dokumentu k opatřením na budování důvěry. Smlouva o otevřeném nebi byla podepsána v roce 1992 a **začala platit 1. ledna 2002.**

Vídeňský dokument 2011 (VD-11) – slouží k budování opatření ke zvyšování důvěry a transparentnosti (CSBMs) mezi účastnickými státy OBSE.

VD-11 obsahuje politicky závazná opatření, jejichž cílem je zajistit větší otevřenost a transparentnost vojenských aktivit v regionu OBSE. **Jedná se zejména o výměnu informací, inspekce, ověřovací návštěvy (včetně opatření za účelem rozptýlení obav v souvislosti s neobvyklými vojenskými aktivitami), ukázky vojenské techniky a zařízení a jiné vojenské kontakty podle ustanovení VD-11.**

Kodex chování v politicko-vojenských aspektech bezpečnosti (Code of Conduct on Politico-Military Aspects of Security) – 1994

Komplex principů a norem, které mají účastnické státy OBSE uplatňovat k zajištění demokratické kontroly ozbrojených a bezpečnostních sil, ochraně lidských práv příslušníků ozbrojených sil a respektu k mezinárodnímu humanitárnímu právu.

Konvenční zbrojení a odzbrojení – nástup Gorbačova.

1985 – nástup Gorbačova v SSSR – pozvolná změna sovětské zahraniční politiky. Ustoupení od řady v minulosti tvrdě prosazovaných principů ZP SSSR, akceleroval i helsinský proces.

Klíčová „Následná schůzka konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě“, pořádaná ve Vídni mezi lety 1986–1989,.

Dohoda na dalších jednáních o snížení konvenčních ozbrojených sil v Evropě, konkrétněji v prostoru vymezeném Atlantikem a Uralem.

Pokroku v oblasti jednání o konvenčních ozbrojených silách v Evropě bylo dosaženo po zahájení reforem v socialistických státech jak v oblasti vnitřní, tak i zahraniční politiky.

Je tedy jasné, kdo v 70. a 80. letech blokoval MBFR !

Gorbačov potřeboval porozumění se Západem, aby získal prostředky pro reformu socialismu – snížení militarizace země.

Návrh Michaila Gorbačova z dubna roku 1986 na podstatnou redukci konvenčních ozbrojených sil od Atlantiku po Ural, včetně přijetí postupů pro verifikaci a kontrolu.

SSSR připustil možnost provádění oboustranných inspekcí – ohniskem sváru všech předcházejících návrhů – revoluční obrát!

Iniciativy SSSR

Sověti v minulosti trvale odmítali funkční principy verifikace.

1986 návrhy VS (SSSR) na redukci obou bloků od Atlantiku po Ural. NATO kontruje návrhem na vytvoření nové platformy místo MBFR.

V prosinci roku 1988 – bezprecedentní krok SSSR, svědčící dle mého soudu spíše o ekonomických problémech – znůsobených mimo jiné nadměrnou militarizací sovětské společnosti – než o mírumilovných úmyslech Sovětského svazu.

Jednostranné snížení početního stavu sovětské armády o 500 000 vojáků a stažení 50 000 vojáků, 10 000 tanků, 8 500 dělostřeleckých systémů a 800 letadel z území ČSSR, NDR a Maďarska.

Podpořilo vzájemnou důvěru, i když chybí verifikační mechanismy.

Západní veřejné mínění bylo rázem na sovětské straně a SSSR byl velmi často vydáván za vzor mírumilovného státu, i když si nadále uchoval kvantitativní konvenční vojenskou převahu.

Západ ale věří (oprávněně), že SSSR myslí nyní svoje odzbrojovací iniciativy vážně.

Principy S-KOS

Jednání o redukci konvenčních ozbrojených sil v Evropě, vedená ve Vídni od března 1989, byla založena na uznání blokového principu - **návrh Francie na jednání v rámci skupin států - princip bloků!**

Málokdo předpokládal tak rychlé vnitřní zhroucení socialistických států a následný rozpad Varšavské smlouvy.

Smyslem regulace zbrojních arzenálů byla redukce potenciálu konvenčních zbraní na úroveň, která by znemožňovala zašazení nenadálého prvního úderu a vedení aktivních útočných operací tou či onou stranou.

Revoluční změna uvažování SSSR - přijat princip parity mezi bloky!

Pro potřeby smlouvy se uvažovalo o konvenční bojové technice umístěné na území od Atlantiku po Ural, rozdělené do pěti kategorií:

Tanky, bojová obrněná vozidla (bojová vozidla pěchoty a obrněné transportéry), dělostřelecké systémy nad 100 mm, bojové letouny a úderné vrtulníky.

Varšavskou smlouva přijala návrhy Severoatlantické aliance, která prosazovala limity 20 000 tanků, 28 000 obrněných bojových vozidel (bojových vozidel pěchoty - BVP a obrněných transportérů - OT), 16 500 dělostřeleckých systémů pro každý blok.

Stanovení maximálního, zhruba 30% limitu pro jednu zemi v každé kategorii konvenčních zbraní a určení limitů pro dislokaci sil mimo národní teritorium.

Principy S-KOS II.

V neposlední řadě byly dohodnuty způsoby účinné výměny informací a verifikace.

Výsledný text Smlouvy o konvenčních ozbrojených silách v Evropě byl podepsán 19. 11. 1990 v Paříži.

Signatáři ze Severoatlantické aliance (Spojené státy, Velká Británie, Kanada, Island, Norsko, Dánsko, Německo, Francie, Belgie, Nizozemí, Lucembursko, Portugalsko, Španělsko, Itálie, Turecko a Řecko) a Varšavské smlouvy (Sovětský svaz, Polsko, Československo, Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko). V důsledku sjednocení Německa již smlouvu nemohla podepsat NDR.

Pro každou skupinu států smlouva stanovila maximální početní stavy pěti výše uvedených druhů těžké bojové techniky, přičemž jeden stát nemohl vlastnit více než jednu třetinu celkové kvóty vyčleněné pro všechny signatáře.

V rámci smlouvy byly stanoveny i maximální početní stavy výše uvedených kategorií smlouvou limitované výzbroje, s výjimkou bojových letadel a úderných vrtulníků ve třech koncentrických regionech od Atlantiku po pohoří Ural, včetně takzvaného „křídelního režimu“.

Křídelní režim se týká Bulharska, Řecka, Islandu, Norska, Rumunska, Turecka a severních a jižních vojenských okruhů bývalého Sovětského svazu (Ruska a nástupnických států v současnosti). V jeho rámci smluvní strany stanovily pro jednotlivé skupiny států maximální limity na tomto teritoriu rozmístěné příslušné konvenční bojové techniky (4 700 tanků, 5 900 bojových obrněných vozidel a 6 000 dělostřeleckých systémů).

Limity smlouvy

A	B	C	D	E	F
Tanky	40 000	20 000	13 300	33,2	1 435
BVP a OT	60 000	30 000	20 000	33,3	2 050
Dělostřelectvo	40 000	20 000	13 700	34,2	1 150
Bojové letouny	13 600	6 800	5 150	37,8	345
Úderné vrtulníky	4 000	2 000	1 500	37,5	75

A – Kategorie bojové techniky

B – Celkový počet techniky

C – Počet pro skupinu států

D – Limit pro jednoho signatáře

E – Podíl pro jednoho signatáře z celkové kvóty v %

F – Počty stanovené pro ČSFR v rámci jednání na bázi bývalé Varšavské smlouvy

Výjimky smlouvy.

Do výše uvedených maximálních limitů ale nebyla započtena veškerá smlouvou limitovaná bojová technika – prostor pro porušování.

1. Do limitních stavů v zóně aplikace nebyla zahrnuta technika nacházející se u jednotek sloužících k zajištění vnitřní bezpečnosti státu. Zejména Sovětský svaz disponoval (a dnešní Ruská federace nadále disponuje) mohutnými a těžkou technikou vyzbrojenými jednotkami k zajištění vnitřní bezpečnosti.
2. Dále není součástí limitu technika nacházející se v procesu výroby a výrobních zkoušek, technika používaná za účelem vývoje a výzkumu, technika, která patří do historických sbírek, technika, která je připravena k vyřazení, a technika dočasně umístěná v zóně aplikace, která je připravována k exportu.

Zmíněná ustanovení poskytovala široký manévrovací prostor pro porušování smlouvy, pokud by ji signatářské státy chtěly porušovat.

SSSR a ostatní socialistické státy ji ale porušovat nechtěli. Přesto vznikly určité třecí plochy.

Třecí plochy

1. Sovětský svaz v letech 1990–1991 přesunul 57 300 kusů smlouvou limitované konvenční výzbroje původně dislokované v oblasti platnosti smlouvy dále na východ, mimo teritorium účinku smlouvy, aby tuto techniku nemusel likvidovat.
2. Tři motostřelecké divize vyňal ze struktur pozemních sil a zařadil je do struktur námořnictva, kterých se jednání o snížení konvenčních ozbrojených sil netýkala.

Původní smlouva se netýkala početních stavů živé síly signatářských států.

Na základě červencového jednání KBSE v Helsinkách v roce 1992 byla smlouva doplněna „**Závěrečným aktem jednání o početních stavech osob v ozbrojených silách v Evropě**“.

Smlouva po ratifikačních procedurách začala být uplatňovaná v červenci 1992. V platnost na neomezeně dlouhou dobu vstoupila 19. 11. 1992, tedy s jistým zpožděním proti původně zamýšlenému harmonogramu.

V roce 1992 S-KOS doplněna na summitu KBSE v Helsinkách limity živé síly.

S-KOS - dopady na bloky.

S výjimkou úderných vrtulníků disponovaly socialistické státy kvantitativní převahou ve všech smlouvou regulovaných kategoriích těžké konvenční výzbroje - státy tábora míru a socialismu byly dobře vyzbrojeny.

Že by dle pravidla „pokud chceš mír, připravuj se na válku“?

Pokud uvážíme, že SSSR před podpisem smlouvy odsunul velké množství zbraní mimo zónu aplikace (výše zmíněných 57 300 kusů) je tato převaha ještě výraznější.

Redukce bloků vyplývající z S-KOS

	Tanky	BVP a OT	Dělostřelecké systémy	Bojová letadla	Úderné vrt.
A	25 100	34 600	20 600	5 800	1 700
B	33 200	40 900	23 700	8 300	1 600
C	5 100	4 600	600	0	0
D	13 200	10 900	3 700	1 500	0

Legenda: A - Početní stav NATO; B - Početní stav Varšavská smlouva ; C - Redukce NATO ; D - Redukce Varšavská smlouva

Verifikace

Podrobný režim výměny informací, provádění inspekcí a verifikace.

Každý signatářský stát je zavázán informovat ostatní signatáře velmi podrobně o početních stavech a dislokaci vlastní armády.

Informování ostatních signatářů se děje zejména prostřednictvím „výměnné informace“ zpracovávané do 15. prosince kalendářního roku s platností od počátku roku příštího.

Součástí je aktuální organizační struktura pozemních a leteckých sil, celkové početní stavy těžké bojové techniky regulované smlouvou, informace o její dislokaci atp.

Systém notifikací a inspekcí umožňuje provádět efektivní inspekční činnost na místě a účinně prověřovat plnění smlouvy.

Protože smlouva byla (a do ratifikace modifikované smlouvy stále ještě je) založena na blokovém principu, bylo vyjednání národních limitů ponecháno na Severoatlantické alianci a Varšavské smlouvě.

Posuny mezi limity jsou možné pouze v rámci „skupin států“.

Implementace KOS.

Období po podepsání smlouvy lze rozdělit do čtyř klíčových částí:

1. fáze redukce výzbroje signatářských států během let 1992–1995; 2. dosažení limitů výzbroje v jednotlivých geografických oblastech do února 1995; 3. výměna informací a notifikace struktury sil a výzbroje signatářských států dle „Protocol on Notification and Exchange of Information“ a 4. proces vzájemných inspekcí zkoumající dosažení limitů smlouvy.

Při realizaci smlouvy bylo celkem zlikvidováno 58 000 kusů smlouvou limitované výzbroje. Početní stavy armád byly sníženy o 1,2 milionu vojáků. Tak rozsáhlá redukce těžkých konvenčních zbraňových systémů si vyžádala finanční náklady, které se odhadují v rozmezí 1–2 mld. USD.

Protože zhruba 90 % celkové likvidované techniky se nacházelo ve výzbroji členských států Varšavské smlouvy, nesly také tyto státy (a jejich nástupci) většinu nákladů na odzbrojení.

Největší počet zbraňových systémů musela zlikvidovat Ruská federace, Ukrajina a Bělorusko.

Některé součásti smlouvy nebyly vůbec naplněny (Youngs – Taylor 2003).

Spory byly také kolem závazků Ruska zlikvidovat 16 000 kusů výzbroje z části přesunutě před vstoupením smlouvy v platnost mimo zájmové teritorium smlouvy. Problémy s dodržením termínů mělo z řady důvodů také Bělorusko, Arménie a Ázerbájdžán.

Adaptace KOS.

Relativně velmi rychlá a přes uvedené problémy v zásadě úspěšná implementace smlouvy v život byla umožněna změnami parametry mezinárodního bezpečnostního prostředí (rozpad bipolárního uspořádání světa v důsledku vnitřního zhroucení socialistických států)

Nová mezinárodněpolitická situace – rychlé zastarání smlouvy. **Nevyhovující je zejména blokový princip, který po rozpadu Varšavské smlouvy a při probíhajícím rozšiřování Severoatlantické aliance již ztratil smysl.**

Rusko využívalo smlouvu jako prostředek pro zdržení a zpomalení rozšiřování Severoatlantické aliance, protože používalo logický argument, že limity nových členů mají svůj původ v limitu „východní skupiny zemí“, a došlo by tím k posílení NATO na úkor této skupiny států (rozuměj Ruska).

Již v roce 1996 bylo dosaženo určitého pokroku v adaptaci smlouvy, zejména revizí křídelního limitu, na které mělo zájem hlavně Rusko. Rusko, zejména v souvislosti s válkou v Čečensku, požadovalo úplné zrušení křídelního limitu.

Odpor Norska a Turecka.

Modifikovaná smlouva podepsána 1999 v Istanbulu.

Ruší se blokové principy. Princip národních a teritoriálních limitů!

Nikdy nevstoupila v platnost ale je dodržována. Všechny evropské armády se nacházejí hluboko pod limity předpokládanými v této modifikaci.

Rusko a KOS

Rusko při jednání o adaptaci smlouvy v době války NATO proti Miloševičově Jugoslávii vyhrožovalo i vypovězením smlouvy.

NATO dosud neratifikovalo kvůli neplnění závazků Ruska v Moldavsku a Gruzii.

Rusko odstoupilo v roce 2007 od implementace smlouvy.

2011 – část zemí NATO včetně USA a ČR přestala poskytovat Rusku informace dle CFE Treaty, neboť Rusko neplnilo svoje závazky.

Velmi významnou roli hrají v souvislosti s tímto požadavkem i zastaralé představy tamních (často post-sovětských) vojenských elit o významu kvantitativní, a nikoli kvalitativní převahy. Na straně druhé je zřejmé, že špičkové zbraňové systémy si tyto země nemohou z ekonomických důvodů dovolit, zatímco starší a zastaralé bojové techniky nejenom sovětské provenience je dnes možné výhodně (v zásadě pouze za „cenu železa“) nakoupit na světovém trhu velké množství.

2015 – Rusko ze smlouvy vystoupilo, faktický konec bez Ruska nemá význam – faktický konec režimu kontroly konvenčního zbrojení v EVROPĚ!

Počty smlouvy limitované výzbroje jsou na zlomcích z doby studené války. Platí i pro Rusko!

Open Sky pravěk

1955 – jednání v Ženevě – Eisenhower.

Plán otevřeného nebe – oboustrannou důvěru světových velmocí a znemožnil by oběma stranám překvapivý útok, a to pomocí vzájemného monitorování vojenské činnosti na území Spojených států amerických a Sovětského svazu.

Podle Eisenhowera si obě země měly navzájem předat kompletní plány svých vojenských zařízení a umožnit na svém území letecké snímkování.

Tento návrh sovětská delegace označila za pokus nekontrolované špionáže proti SSSR a rozhodně jej odmítla.

Květen 1986 – G. Bush znovu otevírá Eisenhowerův plán **Otevřeného nebe**. Východ je tentokrát otevřený jednání.

Únor 1990 – počátek jednání o tomto návrhu mezi NATO a VS.

Cíle režimu:

- maximální možná otevřenost a minimální restrikce inspekčních letů.
- připuštění evropských neutrálů.
- zavedení možnosti provádět a povinnosti trpět inspekční lety.

Smlouva byla přijata v roce 1992.

USA ratifikovaly 1993 a Rusko 2001.

Smlouva o otevřeném nebi v minulosti

Smlouva o otevřeném nebi, kterou vedle USA, Kanady a Ruska uzavřela většina evropských zemí včetně Česka.

Umožňuje kontrolní přelety nad územím dalších signatářských států.

Signatáři dohody si kontrolními lety ověřují údaje, které jednotlivé země poskytují. Výsledky pozorování jsou následně zpřístupněny všem signatářům.

Lety mají zvláštní status, inspektoři jsou během nich postaveni na úroveň diplomatů.

Let oznámen minimálně 72 hodin předem, na vyžádání inspekčního státu lze let provést i nad územím označeným jako zakázaný či rizikový vzdušný prostor.

Jednotlivé země mají stanovenou kvótu udávající počet pozorovacích letů, které se mohou nad jejich územím uskutečnit i které může sama země provést nad územím dalšího smluvního státu.

Kvóta se odvíjí od rozlohy daného státu i velikosti jeho ozbrojených sil. Snímky pořízené speciálními kamerami mají rozlišení nejvýše 30 centimetrů.

Smlouva o otevřeném nebi dnes

Po dobu existence režimu S-ON bylo provedeno již přes 1000 pozorovacích letů, které přispěly k větší transparentnosti a budování důvěry.

Květen 2020 – USA odstoupily od smlouvy – dlouhodobé stížnosti na ruské porušování smlouvy.

Nepovolili údajně přelety nad lokalitami, kde mohli rozmístit jaderný arzenál schopný zasáhnout cíle v Evropě, a odmítli údajně i dohled nad některými svými vojenskými manévry.

Pentagon i americká rozvědka podle The New York Times uvádějí, že Rusko přelety využívá ke zmapování klíčové americké infrastruktury pro možné kybernetické útoky.

Leden 2021 – Ruské ministerstvo zahraničí oznámilo, že zahajuje interní kroky k odstoupení od mnohostranné dohody o otevřeném nebi, která umožňuje účastnickým zemím kontrolní přelety nad územím dalších signatářských států.

Reakce na odstoupení USA v roce 2020.

„Vzhledem k nedostatečnému pokroku ve snahách odstranit překážky, které brání budoucímu fungování smlouvy v nové situaci, je ruské ministerstvo zahraničí oprávněno oznámit zahájení vnitrostátních procedur k umožnění ruského odstoupení od dohody o otevřeném nebi,“

Vídeňský dokument

Počátky Vídeňského dokumentu spadají do Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě, konané v roce 1975 v Helsinkách. V roce 1990 vyústila jednání v přijetí tzv. Vídeňského dokumentu, který byl upravován a rozšířen v letech 1992 a 1994.

Další revize z roku 1999 rozšířila Vídeňský dokument o oblast regionální bezpečnosti,

Revize z roku 2011 obsahuje závazek projednat dosažený pokrok s možností následné revize alespoň jedenkrát za pět let.

Vídeňský dokument (1990) – signatářské státy se zavázaly k notifikaci vojenských aktivit prováděných v síle 13 000 vojáků a 300 tanků a k účasti pozorovatelů na cvičeních s více než 17 000 voják (navazuje na Stockholm)

Další restriktce.

1. dvouroční ohlašovací povinnost cvičení s více než 40 000 vojáky nebo 900 tanky.
2. signatáři se jeden rok neúčastní více než šesti cvičení s více než 13 000 vojáky nebo 300 tanky

Dohoda o rozšíření zóny aplikace KOS na postsovětské republiky Střední Asie.

Vídeňský dokument – význam

Rozšíření sdílení „dynamických“ informací o vojenských aktivitách (např. Vojenské přesuny nebo cvičení), které byly dříve zakotvené v Helsinském závěrečném aktu o sdílení „statických“ informací (např. počtu určitých jednotek nebo zbraňových systémů).

Účastnické státy – povinné – na základě čl. I – každoročně vyměňovat informace o svých vojenských silách týkajících se způsobu organizace, počtu osob a hlavních zbraňových systémů a techniky.

Ověřovat podle čl. IX za pomoci inspekcí a ověřovacích návštěv, které jsou státy povinné přijmout.

Počet těchto inspekcí a ověřovacích návštěv je omezen.

Stát je povinen přijmout tři inspekce za rok, maximálně však jednu inspekci z téhož státu.

U ověřovacích návštěv je tento limit stanoven dle počtu hlášených jednotek, maximum je však 15 návštěv za rok.

Vídeňský dokument – revize

Předpoklad revize co 5 let.

1994 – mechanismy výměny informací o obranném plánování a došlo k úpravě limitů pro pozorování určitých vojenských činností a jejich předběžnému oznamování.

V roce 1999 přibyla regionální opatření.

Poslední revize v 2011.

Revize plánovaná na 2016 nebyla realizována.

Nové zbraňové systémy.

Hybridní válka s Ruskem.

Literatura

- ▶ ABBASI, R. 2014. Emerging Security Trends and Legitimacy of the Nuclear Non-Proliferation Regime. *Strategic Studies* , Vol. 34, No. 2/3 (Summer and Autumn 2014), pp. 67–93
- ▶ HAYASHI, M. 2007. Suspension of Certain Obligations of the CFE Treaty by NATO Allies: Examination of the Response to the 2007 Unilateral Treaty Suspension by Russia. *Journal of Conflict & Security Law*, Vol. 18, No. 1 (2013), pp. 131–150.
- ▶ MLYNARSKI, T. 2017. The Role of International Atomic Energy Agency in Maintaining Peace. *Politeja* , No. 50/5, 149–166.
- ▶ SAUER, T. 2011. *The Emerging Powers and the Nuclear Non-Proliferation and Disarmament Regime*. Egmont Institute.
- ▶ SUCHÝ, P. – KUCHYŇKOVÁ, P. (eds.) *Vývoj a výsledky procesu kontroly zbrojení a odzbrojování. Marnost nad marnost? MPU MU Brno 2005.*